

บทที่ 4

ปัญหาการพิจารณาพิสูจนเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในคดีสิ่งแวดล้อม

4.1 ผลที่เกิดขึ้นและปัญหาการพิจารณาพิสูจนเรื่องความสัมพันธ์ ระหว่างการกระทำและผลในคดีสิ่งแวดล้อม

4.1.1 ผลที่เกิดขึ้นและปัญหาจากการใช้หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กรณีและผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมฟ้องคดีโดยอาศัยบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 โดยทั่วไปอาจก่อให้เกิดผลและปัญหาที่สำคัญในเรื่องการพิจารณาพิสูจนสองประการ ดังต่อไปนี้

ประการแรก โจทก์ต้องพิสูจนให้ศาลเชื่อว่า การกระทำของจำเลยเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เพราะการกระทำที่ถือว่าเป็นละเมิดนั้นต้องเกิดจากความ “จงใจ” หรือ “ประมาทเลินเล่อ” หากผู้กระทำมิได้จงใจให้เป็นเช่นนั้น หรือมิได้มีความประมาทเลินเล่อแต่ประการใดแล้วก็ถือว่าผู้นั้นมิได้กระทำละเมิด ทั้งนี้ โจทก์หรือผู้เสียหายเป็นผู้มีภาระการพิสูจนว่าจำเลยได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างไร หากโจทก์ไม่สามารถพิสูจนให้ศาลเชื่อว่าจำเลยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ โจทก์ก็ต้องเป็นฝ่ายแพ้คดี ตามหลัก “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ” ซึ่งทำให้โจทก์มีความยุ่งยากในการพิสูจน โดยเฉพาะกรณีจำเลยเป็นผู้ประกอบการโรงงานที่นำเทคโนโลยีซับซ้อนมาใช้ ซึ่งมีผู้ชำนาญการของจำเลยเท่านั้นที่ทราบวิธีการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว ทำให้โจทก์เสียเปรียบในเชิงคดี แต่เนื่องจากประเด็นนี้ไม่ใช่ประเด็นที่ศึกษา จึงขอกล่าวถึงเพียงเท่านี้

ประการที่สอง โจทก์มีภาระการพิสูจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลว่าความเสียหายที่เกิดแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างใดของโจทก์เกิดจากการกระทำของจำเลย ซึ่งในคดีสิ่งแวดล้อมย่อมเป็นการยากที่จะพิสูจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล เพราะในคดีสิ่งแวดล้อมความเสียหายมิได้เกิดขึ้นในทันทีทันใด เช่นเดียวกับคดีละเมิดทั่วไป ในบางกรณีก็ว่าความเสียหายจะปรากฏเป็นอันตรายแก่สุขภาพ อนามัยหรือสิ่งแวดล้อม ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานต่างๆก็เปลี่ยนแปลง หรือสูญหายไปแล้ว เช่น กรณีสารพิษจากโรงงานปูนซิเมนต์ กว่าที่สารพิษที่สะสมอยู่ในร่างกายของประชาชนที่อยู่

รอบๆโรงงานจะปรากฏอาการก็เป็นระยะเวลาต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพร่างกายของแต่ละบุคคล และทราบใดที่ร่างกายยังไม่แสดงอาการออกมา ในทางกฎหมายถือว่า ผู้นั้นยังไม่ได้รับความเสียหายถึงขนาดที่จะเรียกร้องค่าเสียหายได้ตามมาตรา 420 และกว่าที่อาการทางร่างกายของผู้เสียหายจะปรากฏโรงงานแห่งนั้นก็อาจมีการป้องกันหรือจัดการแก้ไขปัญหาการแพร่กระจายของมลพิษแล้ว ซึ่งทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถแสวงหาพยานหลักฐานมานำสืบพิสูจน์ได้

การฟ้องคดีตามมาตรา 420 นี้ หากโจทก์ฟ้องแล้วจำเลยให้การปฏิเสธ ภาระการพิสูจน์ก็จะตกอยู่กับโจทก์ในทุกประเด็น ตามหลัก “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ” เพราะนอกจากโจทก์มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลว่าความเสียหายที่โจทก์ได้รับมาจากการกระทำของละเมิดของจำเลยแล้ว โจทก์ยังต้องพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำการโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออีกด้วย

จึงอาจกล่าวได้ว่าการฟ้องคดีฐานละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ซึ่งผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมมีภาระการพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยเกิดจากความ “จงใจ” หรือ “ประมาทเลินเล่อ” หากจำเลยมิได้จงใจให้เป็นเช่นนั้น หรือมิได้มีความประมาทเลินเล่อแต่ประการใดแล้วก็ถือว่าจำเลยมิได้กระทำละเมิด อีกทั้งผู้เสียหายยังมีภาระต้องพิสูจน์ว่าการกระทำละเมิดของจำเลยนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของตนอย่างไร แต่เนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากคดีสิ่งแวดล้อมนั้น มักเป็นกรณีที่ทำให้มีการเสียชีวิต บาดเจ็บหรืออาการเจ็บป่วย ตลอดจนสุขภาพอนามัยทรุดโทรมหรือก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญ หากเป็นกรณีที่มีการทำให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมแต่ มิได้ก่อให้เกิดความเสียหายดังกล่าวแก่บุคคลใด ผู้ที่ก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นก็ไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 420 เพราะบทบัญญัติมาตรานี้มุ่งคุ้มครองแต่ผู้ที่มีสภาพบุคคลเท่านั้น เช่น การที่โรงงานระบายน้ำเสียลงสู่แม่น้ำและทำให้เกิดมลพิษในแม่น้ำสายนั้น แต่ไม่ปรากฏว่ามีประชาชนผู้ใดเสียชีวิต บาดเจ็บหรือเจ็บป่วย ร่างกายทรุดโทรม หรือเดือดร้อนรำคาญจากมลพิษดังกล่าว ย่อมถือว่า โรงงานแห่งนี้มิได้ทำละเมิดต่อผู้ใด จึงอาจกล่าวได้ว่า การฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ยังไม่สามารถเยียวยาความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมได้อย่างครอบคลุม อีกทั้งยังก่อให้เกิดภาระแก่ผู้เสียหายในการพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยเข้าองค์ประกอบความผิดฐานละเมิดหรือไม่

แต่อย่างไรก็ดี หากมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่โจทก์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 โจทก์จะมีภาระการพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้น

ครบถ้วนแล้ว ไม่ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์แก่โจทก์เป็นอย่างมากที่มีหน้าที่เพียงนำสืบข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเท่านั้น ต่อจากนั้นก็จะเป็นหน้าที่ของจำเลยที่มีหน้าที่ในการพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็น ว่าจำเลยไม่ได้ประมาทหรือจำเลยได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว

แต่หากผู้เสียหายหรือโจทก์ฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 วรรค 2 กรณีความเสียหายเกิดจากทรัพย์อันตราย ซึ่งนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาใช้ โดยกฎหมายกำหนดข้อสันนิษฐานให้บุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตนซึ่งทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ หรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์นั้น ต้องรับผิดเพื่อความเสียหายอย่างใดๆอันเนื่องมาจากทรัพย์นั้น

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 หากโจทก์ฟ้องจำเลยในฐานะผู้ครอบครองทรัพย์อันตรายหรือวัตถุอันตรายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 วรรค 2 เป็นเหตุให้โจทก์ได้รับความเสียหาย ถ้าจำเลยให้การต่อสู้ว่าจำเลยมิได้เป็นผู้ครอบครองทรัพย์อันตราย อันเป็นข้อเท็จจริงพื้นฐานที่เป็นเงื่อนไขของข้อสันนิษฐานความรับผิด ภาระการพิสูจน์ยังคงตกอยู่กับโจทก์ ซึ่งเป็นผู้กล่าวอ้างตามหลักทั่วไป แต่หากเป็นกรณีที่จำเลยให้การยอมรับข้อเท็จจริงพื้นฐานที่เป็นเงื่อนไขของข้อสันนิษฐานที่กล่าวมาข้างต้น แต่ให้การต่อสู้ว่าความเสียหายเกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือเป็นความผิดของโจทก์เอง โจทก์จะเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย และภาระการพิสูจน์ย่อมตกเป็นของจำเลยที่จะต้องพิสูจน์ว่าความเสียหายเกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือเป็นความผิดของโจทก์เอง

แม้ว่าโจทก์จะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานก็ตาม โจทก์ยังคงมีหน้าที่ที่จะต้องนำสืบข้อเท็จจริงซึ่งเป็นข้อสันนิษฐานเพื่อจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐาน กล่าวคือ โจทก์มีหน้าที่นำสืบว่าโจทก์ได้รับความเสียหายและทรัพย์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายเป็นทรัพย์อันตรายและจำเลยเป็นผู้ครอบครองทรัพย์อันตรายนั้น

จะเห็นได้ว่า การฟ้องคดีตามมาตรา 437 วรรค 2 นั้น แม้โจทก์จะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐาน แต่โจทก์ยังคงมีภาระการพิสูจน์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล กล่าวคือ โจทก์มีหน้าที่นำสืบว่าโจทก์ได้รับความเสียหายจากทรัพย์อันตรายที่จำเลยเป็นผู้ครอบครอง ซึ่งภาระการพิสูจน์ดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหากับผู้เสียหายและโจทก์ เพราะในบางคดีเป็นการยากที่จะพิสูจน์ให้เห็นได้ว่าสารพิษที่สะสมอยู่ในร่างกายโจทก์นั้นมาจากแหล่งกำเนิดมลพิษของจำเลยและความยุ่งยากจะเพิ่มมากขึ้นในการพิสูจน์ว่าสารพิษที่สะสมอยู่ในร่างกายนั้นทำให้โจทก์เจ็บป่วย เนื่องจากว่าในแต่ละวันนั้นเราได้รับสารพิษจากแหล่งกำเนิดต่างๆมากมาย

หลักฐานการศึกษาวิจัยก็ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอที่จะชี้ได้ชัดเจนปราศจากข้อสงสัยว่าการที่โจทก์มี อาการเจ็บป่วยเช่นนั้น เป็นเพราะสารพิษมาจากแหล่งกำเนิดของจำเลย

ส่วนกรณีที่ผู้เสียหายประสงค์จะฟ้องคดีโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 1337 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลใดใช้สิทธิของตนเป็นเหตุให้เจ้าของ อสังหาริมทรัพย์ได้รับความเสียหาย หรือเดือดร้อนเกินที่ควรคิดหรือคาดหมายได้ว่าจะจะเป็นไป ตามปกติและเหตุอันควรในเมื่อเอาสภาพและตำแหน่งที่อยู่แห่งทรัพย์สินนั้นมาค้ำประกันประกอบไซ้รู้ ทานว่าเจ้าของอสังหาริมทรัพย์มีสิทธิจะปฏิบัติการเพื่อยังความเสียหายหรือเดือดร้อนนั้นให้สิ้นไป ทั้งนี้ไม่เรียกร้องสิทธิที่จะเรียกเอาค่าทดแทน” โจทก์ยังคงมีภาระต้องพิสูจน์ในเรื่องความสัมพันธ์ ระหว่างการกระทำและผลว่า การใช้สิทธิของจำเลยทำให้โจทก์เดือดร้อนเกินสมควรเมื่อนำ พฤติการณ์รอบข้างมาพิจารณา

4.1.2 ผลที่เกิดขึ้นและปัญหาจากการใช้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535¹

เนื่องจากการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ยังไม่มีการบัญญัติวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น การนำสืบพยานหลักฐานของโจทก์ตามมาตรา 96 และ มาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 จึงต้องอยู่ภายใต้ มาตรา 84/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

แม้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 96 จะมีลักษณะเป็นบทบัญญัติที่เป็นความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด ซึ่งส่งผลให้โจทก์ไม่ต้องนำสืบให้ศาล เห็นว่าจำเลยกระทำความผิดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม แต่ก่อนที่จะผ่านพ้นไปสู่ประเด็น ดังกล่าว โจทก์ยังมีหน้าที่พิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล กล่าวคือต้องพิสูจน์ ให้ศาลเห็นว่าตนได้รับความเสียหายและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าวจริง ดังนั้น ก่อนที่โจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมจะนำสืบถึงการกระทำความผิดของจำเลย จะต้องนำสืบถึง สถานะของตนก่อน ว่าตนมีความสามารถหรือมีสิทธิในการนำคดีมาฟ้องอย่างไร และอาศัยบท กฎหมายใดในการนำคดีมาฟ้องต่อศาล

¹ ปัญญาพร โภทลภิตติวงศ์, “ความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษในคดีสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), น.122.

ในการพิสูจน์ถึงความเป็นผู้มีสิทธิเรียกร้องหรือเป็นผู้เสียหายนั้น คือการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนถูกโต้แย้งสิทธิอย่างไรอันเป็นเหตุให้ต้องนำคดีมาสู่ศาล ซึ่งก็คือการพิสูจน์ตามมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั่นเอง

มาตรา 55 บัญญัติไว้ว่า “เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งหรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอสิทธิของตนสู่ศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้”

คำว่า “เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง” หมายถึง สิทธิและหน้าที่ของผู้ที่จะเสนอคำฟ้องต่อศาลนั้นได้ถูกโต้แย้งแล้ว หรือมีการกระทบกระทั่งถึงสิทธิหน้าที่ของกันและกัน จึงจำเป็นต้องขออำนาจให้ศาลบังคับโดยการฟ้องบุคคลผู้ถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่นั้นเป็นจำเลยต่อศาล การที่จะวินิจฉัยว่าสิทธิหน้าที่ของบุคคลมีประการใด จะต้องวินิจฉัยตามกฎหมายสารบัญญัติ นอกจากนั้น การกระทำใดที่เป็นการละเมิดต่อกฎหมายหรือล่วงละเมิดต่อสิทธิของบุคคลอื่น ก็ถือว่า การกระทำเช่นนั้นเป็นการโต้แย้งสิทธิซึ่งก่อให้เกิดสิทธิฟ้องร้องได้เช่นเดียวกัน

กรณีตามมาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 นั้น ผู้มีสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 96 นี้ คือ เอกชน หรือรัฐ หรือเอกชนและรัฐ ดังนั้น โจทก์ต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนถูกโต้แย้งสิทธิอย่างไรอันจะเป็นเหตุให้ตนสามารถนำคดีมาฟ้องศาลได้ สำหรับกรณีตามมาตรา 97 นั้น โจทก์ซึ่งคือรัฐจะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า รัฐในที่นี้คือ หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสาธารณสุขของแผ่นดิน สำหรับการพิสูจน์ถึงการโต้แย้งสิทธิดังกล่าว คือ การนำสืบข้อเท็จจริงและองค์ประกอบของกฎหมายที่รับรองสิทธิในความเป็นผู้เสียหายหรือมีสิทธิเรียกร้องว่ามีอยู่อย่างไร พร้อมทั้งนำสืบให้ศาลทราบว่าตนถูกกระทำอย่างไร และการกระทำอย่างไรที่ถือว่าเป็นการโต้แย้งสิทธิของโจทก์ เท่ากับโจทก์ต้องสืบถึงการกระทำของจำเลยในคดีด้วย ดังนั้น การนำสืบของโจทก์ในประเด็นความเป็นผู้มีสิทธิเรียกร้องจึงต้องนำสืบควบคู่ไปกับการนำสืบพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยกระทำความผิดจริง และเนื่องจากความรับผิดทั้งสองมาตรานี้ มีลักษณะเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด โจทก์จึงไม่มีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่อย่างไรก็ดี ประเด็นสำคัญที่โจทก์ยังคงมีภาระการพิสูจน์ คือเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล กล่าวคือ โจทก์ต้องพิสูจน์ว่าความเสียหายอันเกิดแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สินที่ตนได้รับนั้นเกิดจากแหล่งกำเนิดมลพิษที่จำเลยเป็นผู้ครอบครอง ซึ่งการนำสืบดังกล่าว โจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมต้องประสบปัญหาความยากลำบากในการรวบรวมพยานหลักฐานที่จะนำมาใช้ใน

การสืบเรื่องดังกล่าว และหากโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนถูกได้รับความเสียหายอย่างไร และจำเลยเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น ศาลก็จะต้องพิพากษายกฟ้องโจทก์ในที่สุด ซึ่งทำให้ผู้เสียหายหรือโจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมมักไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายเพราะขาดความสามารถในการนำสืบให้ศาลเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลเสียหายซึ่งก่อให้เกิดโดยจำเลยซึ่งเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ

4.1.3 ผลที่เกิดขึ้นและปัญหาจากการใช้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535

พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 กำหนดความรับผิดชอบทางแพ่งไว้หลายกรณีตามมาตรา 63 ถึง มาตรา 69 แต่ในที่นี้ขอกล่าวถึงเฉพาะมาตรา 63 ซึ่งกำหนดให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขนส่ง หรือผู้มีไว้ในครอบครอง ต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่วัตถุอันตรายที่อยู่ในความครอบครองของตน เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าเกิดจากเหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้เสียหายนั่นเอง จะเห็นได้ว่าความรับผิดตามมาตรานี้เกิดขึ้นเฉพาะกรณีที่วัตถุอันตรายอยู่ในความครอบครองเท่านั้น

ในแง่ของภาระการพิสูจน์ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 มาตรา 63 มีความคล้ายคลึงกับการฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 วรรค 2 เป็นอย่างมาก เนื่องจากแม้โจทก์จะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานว่าผู้ครอบครองวัตถุอันตรายต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่วัตถุอันตรายที่อยู่ในความครอบครองของตน โดยไม่ต้องนำสืบถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย แต่โจทก์ยังคงมีภาระการพิสูจน์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล กล่าวคือ โจทก์มีหน้าที่นำสืบว่าโจทก์ได้รับความเสียหายจากวัตถุอันตรายที่จำเลยเป็นผู้ครอบครอง ซึ่งภาระการพิสูจน์ดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหากับผู้เสียหายและโจทก์เป็นอย่างมากดังเช่นที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

4.2 แนวทางแก้ไขปัญหาภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำ และผลในคดีสิ่งแวดล้อม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นว่าการบังคับใช้ตามกฎหมายในปัจจุบันกับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 หรือ พระราชบัญญัติ วัตถุอันตราย พ.ศ.2535 ก็ตาม ภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลยังคง ตกอยู่กับฝ่ายโจทก์ ซึ่งมีข้อเสียหลายประการ กล่าวคือ โจทก์ต้องแบกรับภาระมากเกินไปในการ พิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของจำเลยและผลที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเงื่อนไข สำคัญในการที่ศาลจะพิพากษาให้จำเลยต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์ ทั้งนี้เนื่องจาก ใน การพิสูจน์ให้เห็นถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวซึ่งส่วนใหญ่เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เช่น กรณี พิสูจน์สารพิษในแหล่งน้ำ ที่ต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและต้องมีค่าใช้จ่ายใน การดำเนินการ ทำให้โจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมที่มักเป็นชาวบ้านที่ได้รับความเสียหายและมีข้อจำกัด ในเรื่องความรู้ความเข้าใจทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี รวมถึงข้อจำกัดด้านค่าใช้จ่าย ไม่ว่าจะ เป็นค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญในการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ ค่าใช้จ่ายในการ ดำเนินการรวบรวมพินิจที่ศาล ฯลฯ ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยา ก่อให้เกิดความไม่เป็น ธรรมขึ้นในสังคมเพราะผู้ปล่อยมลพิษซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นหลุดพ้นจากความ รับผิดชอบในสิ่งที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นและผู้ที่ได้รับความเสียหายจากมลพิษซึ่งมีสิทธิเทียบเท่ากับ บุคคลอื่นอย่างสมบูรณ์ในการที่จะได้อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี กลับต้องยอมรับความเสียหายนั้น ไว้เอง ซึ่งเป็นการขัดกับหลัก ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) ซึ่งอธิบายว่าผู้ก่อ มลพิษจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายสำหรับความเสียหายจากมลพิษที่ตน ได้ก่อให้เกิดขึ้น

ในทางกลับกัน หากผลักภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลให้ ตกอยู่กับฝ่ายจำเลยแต่เพียงฝ่ายเดียวก็อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับฝ่ายจำเลยได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่โจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมไม่ใช่ชาวบ้านยากจน แต่เป็นผู้ประกอบการหรือผู้มี ฐานะดี ซึ่งไม่ประสบปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายและการเข้าถึงเทคโนโลยีที่จะใช้ในการพิสูจน์ ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของจำเลย ทั้งนี้ การที่จำเลยจะต้องแบกรับภาระการ พิสูจน์ทั้งหมดแทนโจทก์อาจส่งผลให้เกิดการฟ้องคดีขึ้นเป็นจำนวนมาก เนื่องจากโจทก์เพียงแต่ กล่าวอ้างว่าจำเลยเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายเท่านั้น ที่เหลือเป็นหน้าที่ของจำเลยทั้งหมดที่ จะต้องแบกรับภาระการพิสูจน์ในการนำสืบให้ศาลเชื่อว่าความเสียหายที่โจทก์ได้รับมิได้เกิดจาก

การกระทำของตน ซึ่งหากจำเลยพิสูจน์ไม่ได้เช่นนั้น ก็จะต้องตกเป็นฝ่ายแพ้คดีตามหลักการการ พิสูจน์

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมรวมถึงข้อดี ข้อเสีย ในการ กำหนดการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในคดีสิ่งแวดล้อมให้ตกอยู่กับ ฝ่ายจำเลย ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น พบว่า แม้จะมีกรณีที่เกิดความไม่เป็นธรรมกับจำเลยอยู่ บ้างก็ตาม แต่จากลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นมักเกิดขึ้นเป็นบริเวณกว้าง ส่งผลให้เกิดความเสียหายกับประชาชนจำนวนมาก ซึ่งคนส่วนมากในสังคมจะเป็นผู้มีฐานะ ยากจนและฐานะปานกลาง ประกอบกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นกฎหมายที่มี วัตถุประสงค์ที่จะปกป้องบุคคลอื่น ซึ่งกฎหมายกำหนดข้อสันนิษฐานว่าผู้ใดฝ่าฝืนให้สันนิษฐานไว้ ก่อนว่าเป็นผู้ผิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 422² ดังนั้น การกำหนดการ พิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในคดีสิ่งแวดล้อมให้ตกอยู่กับฝ่ายจำเลย จึงน่าจะเป็นเรื่องที่ต้องและก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมมากกว่า

ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในคดี สิ่งแวดล้อมให้ตกอยู่กับจำเลยนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าสามารถทำได้ ดังนี้

1. นำหลัก “ข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์” (Factual Presumption) ซึ่งอธิบายว่า ทุกสิ่งย่อมจะต้องเป็นไปตามธรรมดา ตามธรรมชาติ มาปรับใช้กับการตีความของศาลในคดีสิ่งแวดล้อม โดยที่ในปัจจุบัน ได้มีการเพิ่มเติมหลักดังกล่าว ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 23) พ.ศ. 2550 ดังนี้

มาตรา 84/1 บัญญัติว่า “คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของ ตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น แต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมาย หรือ มีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความ ฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์ จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว”

² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 422 บัญญัติว่า ถ้าความเสียหายเกิดแต่การ ฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมายใดอันมีที่ประสงค์ เพื่อจะปกป้องบุคคลอื่น ๆ ผู้ใดทำการฝ่าฝืนเช่นนั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้ผิด

จากบทบัญญัติข้างต้น หากคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดที่ผิดธรรมดา ผิดธรรมชาติ ฝ่ายนั้นต้องมีภาระการพิสูจน์ ซึ่งการนำหลักนี้มาใช้จะส่งผลให้ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมแบกรับภาระในการพิสูจน์น้อยลง ผลักภาระการพิสูจน์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลไปให้ฝ่ายผู้ก่อความเสียหาย โดยผู้เสียหายมีหน้าที่พิสูจน์เพียงว่าตนได้รับความเสียหายก็เพียงพอ โดยในประเทศญี่ปุ่น ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการตีความของศาลโดยนำหลักนี้มาใช้แล้ว เช่น คดีโรคมินามาตะ (Minamata Case)³ โดยศาลจังหวัด นีกาตะ ตัดสินคดีระหว่าง Ono V. Showa Denko, 1971: 157 เรื่องโรคมินามาตะ ที่นีกาตะ ณ บริเวณแม่น้ำ “อะกาโน” (Agano River) มีสาระสำคัญว่า ในคดีมลพิษที่เกี่ยวกับสารเคมีนั้น การเรียกให้ผู้เสียหายเป็นฝ่ายนำสืบในเชิงวิทยาศาสตร์ย่อมไม่เหมาะสมในแง่ของความเป็นธรรม อันเป็นหลักพื้นฐานของระบบกฎหมาย ถ้าอาการของโรคสามารถใช้หลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์อธิบายได้เป็นเหตุเป็นผลว่า เพราะเหตุใดจึงเกิดขึ้นกับผู้ป่วยเพียงด้วยการรวบรวมพยานหลักฐานแวดล้อมกรณีเช่นนี้ จึงจะพิสูจน์ได้ในแง่กฎหมาย ตามหลักเหตุและผล แต่กรณีที่ใครๆ ก็ไม่อาจพิสูจน์อะไรได้มากไปกว่า ข้อเท็จจริงที่ว่า จำเลยเป็นผู้ปล่อยมลพิษ เช่นนี้แล้ว ถ้าฝ่ายโรงงานพิสูจน์ไม่ได้ว่าตนไม่ใช่ผู้ปล่อยมลพิษ ก็ย่อมต้องถือว่าโรงงานนั้นคือผู้ก่อให้เกิดโรคขึ้นกับผู้ป่วยในกรณีนี้ แม้จำเลยจะมีข้อต่อสู้ทางกฎหมายว่าโรคก็จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า “ผล” แห่งการเจ็บป่วยนั้น เป็น “เหตุ” มาจากการปล่อยมลพิษของจำเลย แต่โรคก็ต่อสู่ว่าพวกเขามีวิถีชีวิตมาเป็นเวลาหลายร้อยปี ไม่เจ็บป่วยเช่นนี้ และเพิ่งมีปัญหาหลังการปล่อยมลพิษ ซึ่งคดีเหล่านี้ ตุลาการญี่ปุ่นได้ยอมสละ “ตรรกะ” แห่งกฎหมาย และยินยอมให้วิธีพิจารณาในศาล ตั้งอยู่บนสามัญสำนึก (Common Sense) จึงกำหนดให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นเหตุของการเจ็บป่วย (Causation) ไปให้ฝ่ายอุตสาหกรรม ในกรณีที่การพิสูจน์สาเหตุทางการแพทย์ ยังมีความยากลำบากจนเกินไป

³ โรคมินามาตะ เป็นชื่อโรคที่เกิดจากพิษจากสารปรอทโดยมีอาการของเด็กขาดสารอาหาร มีอาการวิกลจริตอย่างอ่อนๆ กรีดร้อง นัยน์ตาดำขยายกว้างเล็กน้อย ลิ่นแห้ง แต่ไม่พบสาเหตุของการผิดปกติ แขนขาเคลื่อนไหวลำบาก มีการกระตุกตัวแข็ง แขนขาบิดงออย่างรุนแรง เพราะโรคนี้แสดงผลต่อระบบประสาทส่วนกลาง โรคนี้ค้นพบครั้งแรกที่ญี่ปุ่น เมืองมินามาตะ เมื่อ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2499 โดยเกิดจากการทิ้งน้ำเสียที่มีสารปรอทเจือปนออกมา กว่าที่โรคนี้จะเป็นที่ยอมรับทั้งสาเหตุและโรคนี้ ก็มีการต่อสู้ทางศาลระหว่างกลุ่มธุรกิจกับผู้ป่วยมาเป็นเวลานาน สืบค้นจาก <http://th.wikipedia.org>

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า ศาลดังกล่าวได้นำหลัก “ข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์” (Factual Presumption) มาปรับใช้ว่า ชาวบ้านมีชีวิตอย่างปกติธรรมดาหลายร้อยปี ไม่เคยเจ็บป่วยด้วยโรคดังกล่าว จนกระทั่งมีโรงงานของจำเลยมาตั้ง จึงเกิดโรคดังกล่าวขึ้น ศาลจึงได้วางหลักเกณฑ์ว่า จำเลยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างมลพิษกับโรคที่เกิดขึ้นจนกระทั่งปราศจากข้อสงสัย เพียงแต่พิสูจน์ว่าการเกิดของโรคในหมู่ประชากรที่เกี่ยวข้องกับการระบายมลพิษนั้นก็เพียงพอ⁴

2. นำทฤษฎีเงื่อนไข ซึ่งอธิบายว่า ผลที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุหนึ่งเหตุใดเพียงเหตุเดียว แต่ยอมเกิดจากหลายเหตุประกอบกัน ซึ่งถ้าขาดเหตุใดเหตุหนึ่ง ผลนั้นย่อมไม่เกิดขึ้น มาใช้กับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ในคดีสิ่งแวดล้อม การนำทฤษฎีนี้มาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล อันดับแรกต้องพิจารณาว่า ถ้าไม่มีการกระทำ ผลจะไม่เกิด ถือว่าผลเกิดจากการกระทำอันนั้น เช่น มีการปล่อยสารพิษ A เนื่องจากถ้าไม่มีการปล่อยปล่อยสารพิษ A ชาวบ้านก็จะเป็นมะเร็ง จึงถือได้ว่า การที่ชาวบ้านเป็นโรคมะเร็งเกิดขึ้นจากการปล่อยมลพิษ A นั้นเอง อันดับต่อมา พิจารณาถึงเหตุอื่นที่ก่อให้เกิดผลนั้นด้วย คือถ้ามีการกระทำอื่นใด และการกระทำนั้นเป็นเหตุหนึ่งในหลายๆเหตุที่ทำให้เกิดผล ซึ่งถ้าไม่มีการกระทำนั้นประกอบแล้วผลจะไม่เกิดขึ้น ก็ต้องถือว่าผลเกิดจากการกระทำนั้นไม่น้อยไปกว่าเกิดจากการกระทำของผู้อื่นหรือเหตุอื่น ยกตัวอย่างกรณีที่มีแหล่งกำเนิดมลพิษประเภทเดียวกันหลายแหล่ง อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน เช่น กรณีแม่น้ำสายหนึ่งเน่าเสียอย่างรุนแรง ลำพังแต่การที่โรงงาน ก. ปล่อยน้ำเสียลงไปในแม่น้ำ ในทางทฤษฎีวิทยาศาสตร์แล้ว ไม่ถึงกับทำให้แม่น้ำเน่าเสียได้ แต่หากโรงงาน ข. โรงงาน ค. โรงงาน ง. ปล่อยของเสียระบายลงแม่น้ำไปด้วย เมื่อรวมของเสียที่โรงงานทั้งสี่แห่งระบายลงสู่แม่น้ำแล้ว เป็นเหตุให้แม่น้ำเน่าเสียได้ หากเรานำทฤษฎีเงื่อนไขมาใช้ก็ต้องถือว่า โรงงาน ก. ข. ค. และ ง. ต่างมีส่วนต้องรับผิดชอบร่วมกันทั้งสิ้น

ตามหลักเรื่องภาระการพิสูจน์ในปัจจุบัน หากมีจำเลยหลายคน ผู้เสียหายหรือโจทก์ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าจำเลยคนใดเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อโจทก์ หากโจทก์พิสูจน์ไม่ได้เช่นนั้น จำเลยก็ไม่ต้องรับผิดชอบเพราะไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล การที่จะฟ้องให้จำเลยทั้งหมดรับผิดชอบร่วมกัน จะต้องเป็นกรณีที่จำเลยร่วมกันทำละเมิด แต่ในทางปฏิบัติแล้ว

⁴พิเชษฐ เมฆานนท์, “ตุลาการภิวัตน์ กับคดีมินามาตะในญี่ปุ่น,” สืบค้นจาก <http://www.thaijusticereform.com>.

แหล่งกำเนิดมลพิษแต่ละแห่งต่างก็ระบายมลพิษออกสู่สภาพแวดล้อมจากการประกอบการของตนเองโดยไม่เกี่ยวข้องหรือมิได้ร่วมกระทำกรกับแหล่งกำเนิดมลพิษอื่น ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นการยากที่จะฟ้องให้จำเลยเหล่านั้นรับผิดชอบร่วมกัน เพราะความเสียหายเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ (multiple causation) และพฤติการณ์เช่นนี้ไม่ใช่เป็นการกระทำละเมิดร่วม (joint tort - feisor) ในประเทศสหรัฐอเมริกา คดี Senn v. Merrell-Dow Pharmaceutical, INC. ศาลใช้หลักที่เรียกว่า “market share alternative liability” คือ ให้จำเลยหลายรายที่แม้จะไม่ได้ร่วมกันทำละเมิดใจทก็ก็ตาม แต่ล้วนมีความเป็นไปได้ที่จะมีส่วนในการทำให้เกิดความเสียหาย ในเมื่อจำเลยทุกรายต่างก็ได้ประโยชน์ในการอุตสาหกรรมโดยมีส่วนแบ่งในการตลาดในผลิตภัณฑ์ของตน ก็ไม่มีเหตุผลใดที่เมื่อสังคมส่วนรวมได้รับความเสียหาย จำเลยจะไม่ต้องรับผิดชอบ ส่วนจะรับผิดชอบน้อยเพียงใดนั้นต้องแล้วแต่การนำสืบพยานหลักฐานแก้ตัวของฝ่ายจำเลยเอง⁵

ศาลไทยจึงควรเปลี่ยนแปลงวิธีการตีความพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 96 เป็นว่าโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของผู้ก่อให้เกิดมลพิษกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจนกระทั่งปราศจากข้อสงสัย เพียงแต่พิสูจน์ว่ามีการเกิดของโรคในหมู่ประชากรที่เกี่ยวข้องกับการระบายมลพิษนั้นก็เป็นการเพียงพอ และกรณีการพิสูจน์ว่าผู้ประกอบการรายใดเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ก็ให้โจทก์พิสูจน์เพียงว่าผู้ประกอบการแต่ละรายล้วนมีส่วนในการทำให้เกิดความเสียหายกับโจทก์ตามหลักทฤษฎีเงื่อนไข และผลกการการพิสูจน์ให้แก่ฝ่ายจำเลยเป็นผู้พิสูจน์แก้ตัวว่าตนเองไม่ได้เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น

3. นำหลัก Exclusive Knowledge หรือ หลักข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นของคู่ความฝ่ายใดแต่เพียงฝ่ายเดียวควรจะให้คู่ความฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้น ซึ่งอธิบายว่า กรณีที่ฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ในความรู้เห็นของอีกฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ โดยฝ่ายที่กล่าวอ้างไม่อาจเข้าไปทราบข้อเท็จจริงดังกล่าวได้แล้ว ภาระการพิสูจน์ในเรื่องดังกล่าวก็จะตกเป็นภาระของฝ่ายที่รับรู้ข้อเท็จจริงนั้น ในการที่จะนำสืบแก้หรืออธิบายให้เห็นว่าความจริงมิได้เป็นดังที่อีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจ ดังนี้ ถ้าฝ่ายที่รับรู้ข้อเท็จจริงไม่นำสืบก็จะถือว่าข้อเท็จจริงเป็นดังที่ฝ่ายที่กล่าวอ้าง อ้างถึงจริงๆ ซึ่งหลักนี้ ก่อให้เกิดหลัก Res Ipsa

⁵ ภัทรศักดิ์ วรรณแสง , “บทบาทของศาลยุติธรรมกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม,” สืบค้นจาก BioLawCom , น.12-13.

Loquitur ซึ่งอธิบายว่ากรณีมีความเสียหายเกิดขึ้นกับโจทก์แล้ว และต้นเหตุแห่งความเสียหายนั้น จะมีอยู่อย่างไร หากข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยแต่เพียงฝ่ายเดียวแล้ว ถ้าจำเลยไม่สามารถอธิบายถึงต้นเหตุนั้นได้แล้ว ต้องสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นฝ่ายทำให้เกิดความเสียหาย ซึ่งหลักนี้ จะนำมาใช้ต่อเมื่อ จำเลยไม่สามารถอธิบายถึงต้นเหตุแห่งความเสียหายนั้นได้เท่านั้น แต่ถ้าจำเลยสามารถอธิบายได้ว่าเหตุแห่งความเสียหายเป็นเพราะอะไร และเหตุดังกล่าว มิได้อยู่ในความรับผิดชอบของจำเลยแล้ว ดังนี้ ในการกำหนดภาระการพิสูจน์จะต้องกลับไปใช้หลัก ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ ในการกำหนดภาระการพิสูจน์

ปัจจุบัน ประเทศไทยได้ให้การยอมรับหลัก Exclusive Knowledge โดยนำมาใช้กับคดีคุ้มครองผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ซึ่งได้กำหนดภาระการพิสูจน์ของคู่ความไว้ในมาตรา 29 มีสาระสำคัญว่าประเด็นข้อพิพาทข้อใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิตการประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินการใดๆ ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจ ให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจ ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายในการบัญญัติดังกล่าวเนื่องจากในปัจจุบัน ความรู้ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความรวดเร็วไปอย่างมาก สินค้าและการให้บริการที่ผลิตขึ้นมาจึงมีความซับซ้อนและใช้กรรมวิธีการผลิตและการให้บริการที่มีความยุ่งยาก ส่งผลให้เกิดความยากลำบากแก่ผู้บริโภคในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุของความเสียหายซึ่งไม่ได้อยู่ในความรับรู้ของตน ในทำนองเดียวกัน ภาระการพิสูจน์คดีสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่วนใหญ่ต้องอาศัยความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ทำให้ผู้มีภาระการพิสูจน์ต้องมีความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีการผลิต ตลอดจนกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย จึงเป็นเรื่องยากที่โจทก์จะล่วงรู้ถึงกระบวนการในการก่อให้เกิดความเสียหายของโจทก์ เพราะเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่อยู่ในความรับรู้และความควบคุมของจำเลย ทำให้โอกาสที่โจทก์จะนำสืบพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดจริง จึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก

ดังนั้น แม้ว่าคดีสิ่งแวดล้อม จะไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ก็ตาม แต่หากศาลจะตีความโดยนำหลัก Exclusive Knowledge มาใช้โดยการกำหนดให้จำเลย ซึ่งส่วนมากเป็นผู้ประกอบการ ที่มีความรู้ ความเข้าใจในเทคโนโลยี หรือข้อเท็จจริงในการดำเนินกิจการของตนที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับบุคคลอื่นหรือ

ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรับรู้ของตน ก็จะเป็นการตีความที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคมยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

4. หากศาลไม่สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการตีความกฎหมายให้คุ้มครองผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ควรมีการปรับปรุงกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลให้คุ้มครองโจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมที่มักเป็นประชาชนทั่วไป ไม่มีความสามารถและเงินทองที่จะเข้าถึงเทคโนโลยีต่างๆในการนำสืบพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในการกระทำของจำเลยได้ โดยปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่บัญญัติเรื่องภาระการพิสูจน์ ซึ่งมุ่งคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหาย โดยการผลักภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ซึ่งไม่อยู่ในความรู้เห็นของผู้เสียหายไปให้ผู้ประกอบธุรกิจคือ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 29 ซึ่งบัญญัติว่า “ประเด็นข้อพิพาทข้อใด จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือ ส่วนผสมของสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินการใดๆ ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคุณค่าฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจ ให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่กับคุณค่าฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจนั้น” ซึ่งเหตุผลของการตรากฎหมายนี้ก็เนื่องจากว่าเมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างผู้ประกอบธุรกิจและผู้บริโภคกระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายต้องใช้เวลานานและสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้บริโภคที่จะต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งไม่อยู่ในความรู้เห็นของตนเองและต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบจนบางครั้งนำไปสู่การใช้วิธีการที่รุนแรงและก่อให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างผู้ประกอบธุรกิจกับกลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมอันส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ซึ่งจะเห็นได้ว่า เหตุผลในการร่างกฎหมายดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับปัญหาที่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า คดีสิ่งแวดล้อมควรเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในคดีสิ่งแวดล้อม โดยการผลักภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นของคุณค่าฝ่ายใด ให้คุณค่าฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ในข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรับรู้ของตนนั้น โดยการบัญญัติกฎหมายว่า “ประเด็นข้อพิพาทข้อใด จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับกระบวนการที่ก่อให้เกิดมลพิษ ส่วนประกอบของสารเคมีที่ก่อให้เกิดมลพิษ หรือประเด็นพิพาทข้อใด ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคุณค่าฝ่ายที่เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่กับคุณค่าฝ่ายที่เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น”